

TARTU ÄRILA JA SELLE NIHKUMINE.

Olles linnulennuliselt tutvunud esinevate mõistetega, siirduksime nüüd edasi meile palju lähemasse valdkonda ja püüaksime vastselgitatud mõisteid rakendada Tartu linna kohta.

Prof. K a n t jaotab oma töös „Tartu kui ümbrus ja organism“ Tartu viide üksteisest erinevasse osisesse. Need oleksid 1) linnasüda, 2) puis-sõõr, 3) linnasiire, 4) linnakehis ja 5) linnaääris. Vastavalt ülesseatud teemale tuleks siin käsitlusele ainult linnasüda, mis vastab vastselgitatud *city* mõistele.

Siin linnasüdame juures leiame vastesitatud väitele kinnitust. Nagu teada, asus Suurturul varemalt tõesti ka turuväljak, mispärast äristus ka sealt sai oma alguse. Kui hiljem turuväljak mitmesuguseil kaalutlusil üle viidi tema praegusse asukohta, siis selleks ajaks oli ärila saavutanud juba sellise tugevuse, et ta ei liikunud järele turuväljakule tema uude asukohta, vaid jäi oma senisele asukohale.

Et selgitada ärilat ka kaardil, selleks on koostatud Tartu äride levingu kaardid 1913. kui ka 1935. aasta kohta, kus iga sõõr kaardil tähendab kaubanduskäitise asukohta, pidev must tänavapalistus aga pidevat ärimajadest moodustatud ärifronti.

Kaardipildis ilmneb äride maksimaalne tihedus südalinna — vanalinna osas, kus moodustuvad pidevad ärifrondid mitte üksnes peatänaval, vaid ka nendega ristuvail ja paralleelseil tänavail. Seega esinevad linnasüdames selgejoonelised ärikvartaalid, s. o. kvartaalid, mille küljed on moodustatud äritänavast. See ärikvartaalide ala levib ühest küljest Peeter Põllu ja Uueturu tn., teisest küljest Ülikooli tn. ja Henningi väljaku vahelisel maa-alal, omades seega püstkülikulist kuju. Ärila õieti koosneb kahest osast, mille eraldajaks on Emajõgi, kuna mõlema poole ühendajaks on Kivisild. Nii eraldatuna teineteisest kumbki ärila osa omab omakorda iseseisvat keskust, mis on oma äride koostiselt kui ka tarvitajaskonnalt hoopis erinevad. Rüütli—Võidu—Riia tänav moodustavad Toomipoolse ärila peatelje, mis ristumisel Suurturuga moodustab nn. s u u r e r i s t e, kujundades niimoodi juba loomulikult koha, kus ärielu pulseerub kõige elavamini. See suur riste oma lähema ümb-rusega on linnalise gravitatsiooni keskuseks, kus äride poolt sageli on vallutatud peale parterri ka teine ja kolmas majakord, kuhu eriti meel-eldi paiknevad igaliiki kontorid, esindused ja muud kaubanduskäitised, kes otseselt ei vaja väärtuslikku parterrkorda.

Ülejõe asuvas ärilaosas on peateljeks Henningi väljak ja tema pikendused, ühele poole Narva, teisele poole Holmi tänav. Taoliselt